

תקע פיהמ"ש מגלה פרק רביעי משנה ד - ה לרמב"ם

ע"כ, וכל מה שנשנתה מלת כהן אינו אלא רבוי אחר רבוי (יג) למעט ואפילו ישראל [יחולמי ה"ז] (יד).
 [ד] אם היו שלשתן שלש פרשיות, כגון אמרו בישעיה (טו) [ג, ג-ה] כה אמר ה' וכו', כה אמר ה' (טז) מצרים וכו', ועתה מה לי פה וכו' (יז) [כד ע"ה], כגון שלשת הפסוקים הללו לא יקראם כולם לתורגמן ואז יתרגם, אלא קורא לו אחת אחת (יח). ואין מדלגין בתורה, בשני ענינות, אבל בענין אחד כגון אחרי מות [ויקרא טו, ה] ואך בעשור [שם כג, ט], מדלגין. ובנביא, ואפילו מענין לענין. והתנאי בכולם שלא ישהה אלא (יט) כדי שיגמור התורגמן לתרגם את

הפסוק שהוא מתרגם, או את שלשת הפסוקין אם היה מתרגם בנביא (כ) [כד ע"ה].
 [ה] משום כבוד [כד ע"ה כרז פפ"ה] צבור (כא) הוא שיהיה אותו האדם עושה כל הכיבודים הללו והוא ראוי להם. ואם היה המפטיר בנביא קטן, שאי אפשר לו לעבור לפני התבה עד שיתמלא זקנו (כב) [סולין כד ע"ה], ובנביא שלשה [י]. ואם היו שלשתן שלש פרשיות, קוראם אחת אחת. מדלגין בנביא, ואין מדלגין בתורה. עד כמה הוא מדלג, עד כדי שלא יפסיק לתורגמן. [ה] המפטיר בנביא הוא פורש על שמע, והוא עובר לפני התבה, והוא

[ט] נד"ו: לממורגמן. וכן נדלהלן. אך נפיהמ"ש עמנו גם הס כחצו 'מורגמן' נכ"מ. [י] מיצו 'וינציג' שלשה' נחמרו נהמאירי ע"פ כח"י פארמא, ונוספו נהמאירי נסוגריים מרצועים (נמהד) ר"מ הרש"ר.

הערות וביאורים

ע"ה) נשארה בקשיא, פסק כן רבינו, כנודע כשלא אסיק בתויבתא. וע"י ספר המפתח (מהד' רש"י פ"ט) מש"כ אחרונים עוד ביישוב הקשיא. (יג) פפנינו בגמ' (כ) ע"כ, סנהדרין טו ע"ה) איתא להיפך, דהוי מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. ורבינו נקט לשון הירושלמי (המניין למעלה). [והעירו בזה השפת אמת ויפה עיניים]. ובקרבן העדה (לירושלמי פ"ט) כתב: ולשון זה נראה עיקר. וע"י מלא הרוצים (כללס מ"ג ע"ה) מיעוט אחר מיעוט (לרבות) ותורתן של ראשונים (על הירושלמי פ"ט) ומרגליות הים (סנהדרין פ"ט). (יד) ו"ל כתב רבינו הטעם למה ברהמ"ז בשם בעשרה, ע"י גמ' (כ) ע"כ. (טו) בד"ו נוסף: הפרשה. ולכאורה סתירה מיניה וביה, דהא אמרו 'שלש פרשיות'. ואולי י"ל קצת ע"פ ההערה להלן בסמוך. (טז) בד"ו נוסף: אלהים. וכ"ה בפסוק. (יז) ויש מי שתמה דלפנינו הן שתי פרשיות בלבד. ובאמת שכבר העיר כן המנחת שי (ישעיה פ"ט) דלא מצא כן לאחד מהספרים. ולכאורה כן כוונת הריטב"א (כ) ע"ה) להקשות, דברוב הספרים הם ב' פרשיות [ע"י לשון הריטב"א שם ובמהדיר דכצ"ל], ותירץ דלפ"ז יהא פירוש הגמרא שלשה ענינים חלוקים. וכ"כ הר"ן (יד רע"ה נדפי ה"י"ה), וביאר כן בדעתו השפת אמת (פ"ט) אך כתב דפשוט לשון הגמ' ורש"י לא משמע כן. אמנם בקול הרמ"ז ביאר כן בפשיטות את המשנה. ורבינו יהונתן הכהן מלוניל (על ה"י"ה פ"ט) כתב בזה"ל: [וישן דומיהן במקרא, אלא שאלו כולן נחמות נקט להו ואע"פ שאין שלשתן רצופין. עכ"ל. ולכאורה לשונו 'שאינן שלשתן רצופין' צ"ב, דהרי זו הדוגמא של רצופין שהביאה הגמ' (וע"י רש"י פ"ט נמשנה ד"ה ואם היו).

ומהדיר המאירי (פ"ט) כתב דצ"ל ברבנו יהונתן 'ואע"פ שהן שלשתן רצופין'. אך זה קשה מלשונו שם (נפיקט) המסנה לעיל מינה) 'ואע"פ שאינם רצופים אית להו מעלה כיון שכל אחד ואחד פרשה בפני עצמה'. ולדברי המהדיר הנ"ל נצטרך לתקן פעמיים. וצ"ב. ועכ"פ עיקר תמיהת הריטב"א והר"ן דלעיל מתחזקת בראות לשון רבנו יהונתן הנ"ל דיש עוד דומיהן במקרא. (יח) וב"פ רבינו בחיבורו (ה' מפלה פ"ז ה"ד). (יט) בהמאירי ע"פ כת"י פארמא ליתא, אך בד"ו איתא. (כ) וב"פ רבינו בחיבורו (פ"ט ה"ה). והראב"ד שם השיג על רבינו, ובכס"מ יישוב דברי רבינו. וע"י תויו"ט. (כא) בד"ו [במקום כל משפט זה מתיבת 'ציבור' עד תיבת 'להם']: עצמו תקנו לו חכמים זה, מאחר שהוא ממציא עצמו להפטיר, ראוי הוא שיעשו על ידיו אלו המעשים המשובחים. עכ"ל. ויש מי שכתב שהמתרגם הראשון לקח כל דברים אלו מדברי רש"י (כ) סו"ה) ואינם בדברי רבינו בשום מקום. עכ"ד. ובגמ' (פ"ט) איתא רק 'משום כבוד'. וע"י רש"י על הרי"ף (טו ע"ה נדפיו) וחיידושי אנשי שם והגהות הב"ח שם. (כב) כתב השפת אמת (כד ע"ה) דמבואר מדברי רבינו דקטן דמתני' היינו שלא נתמלא זקנו, דלענינים אלו כקטן נחשב. וא"כ רישא דמתני' איירי בנתמלא זקנו וקשיא מאי קמ"ל מתניתין דהוא נושא את כפיו, והרי כל הכהנים נושאים כפיהם. דאם היינו מבארים דהקטן כאן פ"י קטן ממש, א"כ היינו מבארים דרישא בגדול שלא נתמלא זקנו, ושפיר קמ"ל דיכול לישא את כפיו בקביעות, וכמש"כ רש"י 'מי שרגיל להפטיר'. אך לפירוש רבינו קשיא מאי קמ"ל מתני'. עכ"ד. וע"י

לרמב"ם תקעא

מגלה פרק רביעי משנה ו

פיהמ"ש

נגש (כג) אביו או רבו לדברים אלו (כד), וכאלו הוא עצמו הפטיר בנביא, כי תלמידו או בנו והוא שוים (כה).

[ו] קמן קורא בתורה, אמר (כו) אחד מן הגאונים האחרונים (כז) שזה אחר השלישי (כח). ופוחח (כט), היינו כשהבגד אשר עליו

פורש על שמע, ואינו עובר לפני התבה, ואינו נושא את פפיו. פוחח פורש על שמע ומתרגם, אבל אינו קורא בתורה, ואינו עובר לפני התבה, ואינו נושא את פפיו. סומא פורש על שמע ומתרגם. ר' יהודה אומר, כל מי שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוש על שמע. בהן [יג] שיש בידיו מומין לא ישא את פפיו. ר' יהודה [יא] עי' הערמנו להלן בפירושו, דיש שאין גורסים צמסנה ו'הוא נושא את כפיו'. [יג] צמסניות ד"ו מתחלה כאן משנה ו'.

הערות וביאורים

תויו"ט, קול הרמ"ז, טורי אבן ורש"ש שביארו כל אחד בדרכו מה חידשה המשנה. ובשינויי נוסחאות הביא דיש שאין גורסין קטע זה כלל. והראש יוסף (ס) הקשה לפי דברי רבינו מה הקשתה הגמ' (ש) 'קטן בר אינצויי הוא... קטן בר כבוד הוא?', והרי איירי הכא בגדול רק שעדיין לא נתמלא זקנו! (כג) בד"ו: יורדין במקומו. (כד) מ"שון רבינו 'לדברים אלו' משמע דקאי אכל הני דלעיל, ובזה דחה השפת אמת (מ ע"א) את דברי הטורי אבן (ס) דכתב דדוקא לענין לעבור לפני התבה זוכין על ידו. (כה) במצודת דוד תמה מה האריכות לבאר 'כי תלמידו או בנו והוא שוים'. וכתב דנראה לפרש דאע"פ דבכל דוכתי רבו קודם לאביו (ע"י צ"מ לג ע"א: אגדה אצו ואגדה רנו, ואצו ורנו נשאין משאוי או שהיו צנים השני, רנו קודם לאצו, דאצו הציאו למי עוה"ז ורנו מציאו למי עוה"ז), כאן אביו ורבו שוים דשניהם עוברים על ידו. אך הטורי אבן ביאר כאן 'או רבו' כשאין לו אב, אבל ביש לו אב ורב, אב קודם לרב לעבור על ידו, ולא דמי להא דב"מ הנ"ל דשאני הכא דהוי עניני זכיה של הקטן, ובזכות הקטן האב קודם, שהרי אביו יורשו וזכאי במציאתו, ולא רבו. ועוד דהתם שאני שעליו מוטל להקדים כבוד רבו לכבוד אביו מטעמא דמפרש, אבל הכא שהוא דבר האב מאליו ע"י תקנת חכמים מטעמא דמפרש בגמ' ודאי האב קודם לרב. ולכן הקדים התנא כאן בלשוננו 'אביו או רבו'. עכ"ד. (כו) תיבות 'אמר אחד מן הגאונים האחרונים' נוספו בגליון כתה"י. ועי' בהערות להלן. (כז) יתכן דכוונת רבינו לרבנו נתן בעל הערוך שהובא בספר הרוקח (ס"י שלג) דכתב דקטן לא יעלה לשלשה ראשונים. והובא בב"י (ס"י

קס), ומיד אח"כ הביא את דברי רבינו כאן. (כח) רבינו בחיבורו (הל' מפילה פ"ג ה"י) כתב בסתם: קטן היודע לקרות ויודע למי מברכין עולה ממנין הקוראים. עכ"ל. ומשמע דאפילו לשלשה ראשונים. ועי' הגהמ"י (סס ס"ק ע). וכ"כ מהרי"ט (ס"א ס"י קמה) דרבינו לא סמך כאן על דעת אחד מהגאונים האחרונים הנ"ל, ולכן פסק בחיבורו דעולה ולא חילק בין שלשה הראשונים לבין השאר. וע"ע כנה"ג (ס"י רפג הגה"ט ד"ה שטה ל'), א"ר (סס ס"ק ט) ופמ"ג (סס א"א ס"ק ה-ו). (כט) בערוך (עין פמה) גרס 'פוחח', וכ"ה בפירוש רבינו דפוס ויניציאה ונהעיר על זה מוסף הערוך, ובערוך השלם שינו ל'פוחח', וע"ש דיש גירסאות גם 'פוחח', ובמשניות (וין צ"י רציו שס, ע"פ כמ"י פאלמא) הגירסא 'פוחח'. [ולא העירו על זה בשינויי הנוסחאות במשניות]. (ל) וכן פ' רבנו חננאל (מ ע"ג), הערוך (סס), הרי"ף (טו ע"א נדפיו), התוס' (סס) והרא"ש (ס"ט). ודלא כרש"י (סס) דפ"י דכרעיו נראים, והוכיח כן ממסכת סופרים (פ"ד ה"ט). ועי' קרבן נתנאל (על הל"ש שס ס"ק א) דכתב דלשיטת רבינו וסיעתו גרסי אחרת במסכת סופרים. וע"ע הגהות הב"ח (סס ס"ק ג), טורי אבן ויש סדר למשנה. (לז) רבינו בחיבורו (הל' מפילה פ"ח ה"ג). וכ"כ רבנו חננאל (כאן). (לח) בהמאירי ע"פ כת"י פארמא אין כאן המשך [עד 'אסטס']. אך בד"ו איתא. (לד) בד"ו נוסף: בעוה"ז. והראש יוסף (מ ע"ג) הביא את דברי רבינו, וכתב דכוונתו לכל הפירות המתבשלים בשמש, ואולי בכלל אמרם ז"ל (ננו' סס) לאבוקה, וחדא מינייהו נקט, וה"ה הא דאמרן שנהנה מהם. עכ"ל.

לרמב"ם

מגלה פרק רביעי משנה ז

תקע פיהמ"ש

ואסמס, "אלוילג" (לח). וכן כל דבר שצובע את הידים. ואם היו רוב אנשי אותה העיר צבועי ידים בהתעסקם באותו הצבע, הרי זה מותר לו לישא את כפיו [נד ע"ג], שהרי נסתלק טעם מפני שהעם מסתכלין בו (לז).

[ז] על מצחו או על פס ידו, כלומר שמניח של ראש על מצחו או של יד על פס ידו, הרי זו דרך המינות (לז).

אומר, אף מי שהיו ידיו צבועות לומר יברכך טובים, כי **אסמס** [יג] לא ישא את כפיו מפני ה' משבחים אותו הצדיקים **שהעם מסתכלין בו.** [ז] **האומר איני עובר לפני התבה בצבועים, אף בלבנים לא יעבור. בסנדל איני עובר, אף יחף לא יעבור. העושה תפלתו ענווה, סבנה ואין פה מצוה. נתנה על מצחו או על פס ידו, הרי זו דרך המינות. צפה וזהב ונתנה על בית אנקלי שלו, הרי זו דרך החיצונים. האומר** [יד] **יברכך טובים, הרי זו דרך המינות.**

[יג] נוסף: ופאה. [ועי' דהערה להלן על פיהמ"ש]. אמנם דהמאירי ע"פ כת"י פארמא ליחא נוסח המשנה (אך נפיהמ"ש שם ליחא כלהלן ד"ו). והר"ף גרס כאן: וקולה. וכחז מלאכת שלמה: והערוך (עי' ערך קלה וערך פאה ג) פ"י קולה, פואה. וצירושלמי ליחא לא פואה ולא קולה אלא אסטים בלבד, וכן במשנת הסכם ה"ר יהוסף אשכנזי ו"ל נמחקה מלת פואה. עכ"ל [והציא בלשון רבינו כד"ו]. [יד] במשניות ד"ו ממחילה כאן משנה ט'.

הערות וביאורים

(לח) וב"ה בפירוש רבינו (פאה פ"א מ"ד, כלל פ"ג מ"ה, שציעת פ"ז מ"א, מעשרות פ"א מ"א, שנת פ"ט מ"ה, מכות פ"א מ"ה). ובד"ו כאן כתב: צבע כדמות תכלת, ובערבי 'פלג'. ופואה שרשים דקים אדומים שצובעין בהם אודם, ובערבי 'פואה'. עכ"ל. וב"ה בפ"י הר"ב כאן. ויש מי שכתב דכל זה שיבוש, כי אין בנוסחת רבינו במשנה 'פואה', וגם אין הפירוש 'אסטים' נכון. עכ"ד. [ועי' שינויי נוסחאות במשניות]. וכן העיר על המתרגמים הראשונים (כלל המקומות ה"ל) שכתבו שם שצובעין בו תכלת. עכ"ד. ועי' תויו"ט (כלל פ"ג ס). אך רבינו בחיבורו (ל"ג מפילה פט"ו ה"ג) כתב להדיא 'אסטים ופואה'. וכן ראיתי שהוא ג"כ בחיבור רבינו (שם ה"ד) כת"י תימני. **והר"ן** (טו סעי' ג' דפי ה"י) כתב: אסטים, דבר שצובעים בו צבע אדום. עכ"ל. וכתב מלאכת שלמה דשמא יש שום טעות. ובערוך (עין אסמס): י"מ שהוא עצפור ויש לו שם אחר חלות חריץ [עי' נדה נא ע"ב]. ע"כ. ועי' לרבינו במורה הנבוכים (ח"א פק עג הקדמה ו) דמשמעותו דהאסטים הוא משחיר. וכ"מ בחיבורו (ל"ג צ"ג פ"ג ה"א) שכתב: תכלת האמורה בתורה בכל מקום היא וכו' וכל שלא נצבע באותה צביעה פסול לציצית אע"פ שהוא כעין הרקיע כגון שצבעו באסטים או בשחור או בשאר המשחירין וכו'. עכ"ל. ועוד שם (ה"ד): התכלת וכו' ונודעה שנצבעה באחד משאר צבעונין המשחירים וכו'. עכ"ל. [ועי' אבן עזרא (שמות כה, ג)]. וא"כ נצטרך לומר כמש"כ לעיל (על פ"ג מ"ג) ע"פ תוס' (גיטין יט ע"א) דפי' על קנקנתום דהיא קרקע ירוקה, וכשמתקנין אותה לתת לתוך הדיו אז היא משחרת. ע"כ. [ועי' ספר פנינים ומרגליות (עמ' פט) ושו"ת דברי

יצ"ב (ח"מ ס"י יח אום ה)]. (לז) וב"פ רבינו בחיבורו (ל"ג מפילה פט"ו ה"ג). (לז) בדפוס וילנא: טועים. וכגון דא כנראה תיקון הצנזורה, ובהמאירי ע"פ כת"י פארמא ובדפוס ויניציאה הוא כלפנינו, וכ"ה במשנה עצמה שלפנינו, וכן לשון רבינו בחיבורו (ל"ג מפילין פ"ד ה"ג) בכת"י תימני ובדפוס (דומי שנת ר"מ). ועי' שינויי נוסחאות במשניות דהביא דיש גורסים 'דרך הקראים', והשינוי הזה מביא לידי גחוך. עכ"ל. וכוננתו עפמ"ש מהר"ן חיות (מ ע"ג) דקראים לא היו עדיין בימי משנה וגמרא, רק נתחדשו בזמן הגאונים מן ענון ושאל, ובימי המשנה היו הצדוקים. עכ"ד. ובחיבור רבינו (שם דפוס וילנא) אכן כתוב 'דרך הצדוקין'. ועי' רש"י (מ ע"ג) שכתב: דרך המינות, שמבזין מדרש חכמים והולכין אחר המשמע כמשמען "בין עיניך" ממש ו"על ידך" ממש. עכ"ל. וזה היו עושים הצדוקים והקראים כנודע. ועי' יש סדר למשנה דגרס 'הקראים' בין בגמרא ובין ברש"י. [ועי' שדי חמד (כלל פאה השדה מע' ג ס' לז א)]. (לח) בד"ו נוסף: או כתיפו. (ל"ג) בד"ו: בחיקן. **רבנו חננאל** (כאן ינשנת ק"ג ע"א) כתב: בית יד של אונקלו, פ"י אצילי ידיו. ועי' במהדיר שם באריכות. (ט) בד"ו [במקום 'היוצאים מן הדת']: המינים הכופרים בתורה. ובדפוס וילנא הושמטה תיבת 'המינים' אך בהמאירי ע"פ כת"י פארמא ובדפוס ויניציאה איתא. **וכ"פ** רבינו בחיבורו (ל"ג מפילין פ"ד ה"ג). (מא) **במצודת דוד** כתב דמבואר מדברי רבינו ד'חיצונים' גרועים מ'מינים', דהרי ביאר דמינים מאמינים בתורה שבכתב, משא"כ החיצונים לא מאמינים לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה. וזה דלא כהר"ן (טו ע"ג דפי ה"י) דכתב

פיהמ"ש

מגלה פרק רביעי משנה ז

לרמב"ם תקענ

והרשעים (מב), כמו שאמר [ימייה י, ז] מי לא יראך מלך הגוים (מג). ועל קן צפור יגיעו רחמיה, כי אין טעם הדבר מצד רחמי ה' באמרו [זכריה כג, ו] לא תקח האם על הבנים, אלא היא גזרת הכתוב (מד) [כ"ה ע"ה]. ועל מוב יובר שמך, כי הוא יזכר על טוב ועל רע, כמו שאמרנו [זכריה כ"ט מ"ה, שם נד ע"ה] מברך על הרעה כשם שהוא

על קן צפור יגיעו רחמיה ועל מוב יובר שמך, מודים מודים, משתקין אותנו. המכנה בעריות, משתקין אותנו. האומר ומזרעך לא תתן להעביר למולך [ויקרא יח, כ"א] מן זרעך לא תתן לאעפרא בארמיתא, משתקין אותנו בנויפה.

מברך על הטובה. ואם אמר מודים מודים, מביא לידי ספק שההודאה לשנים [כ"ה ע"ה] ואינה אלא לאחד. והמכנה בעריות, שמכנה אותן בלשון נסתר במקום כנוי נוכח, ואומר במקום אביך ואמך ואחותך, אביו ואמו ואחותו (כ"ה) [ניחושלמי סוף ה"י]. ואם תרגם להעביר

הערות וביאורים

דמינים גרע מחיצונים. וקצ"ע דהתוי"ט העתיק דברי הר"ן בפשיטות, ולא ציין לדעת רבינו. ורמז לזה ביש סדר למשנה. (מב) כפרש"י (כ"ה ע"ה), ודלא כפי רבנו חננאל (ס"ה) [ע"פ ירושלמי ריש ה"י] והפי' השני בתוס' (ס"ה) [ועי' ברשב"א (ס"ה) ובר"ן (טו ע"ה דפי ה"י)] דהביאו פי' אחר קרוב לפי' השני דהתוס'. ויש עוד פי' בראשונים, עי' רבנו יהונתן הכהן מלוניל והמאירין]. והבית דוד כתב דקצת קשה לפי' רבינו ורש"י מאי 'דרך המינות' שייך כאן. (מג) הראש יוסף (כ"ה ע"ה) הביא את דברי רבינו כאן, והוסיף: ואם עובר עבירה מחמת כבישת יצה"ר ועריבת הגוף. עכ"ל. וע"ש דסיכס כל הפירושים בזה, והם שבעה פירושים. (מד) ובפירושו לברכות (פ"ה מ"ג) פירש יותר, ע"ש. וכ"פ רבינו בחיבורו (ה' מפלה פ"ט ה"י). ועי' לחם משנה (ס"ה) דרבינו פסק כמ"ד בגמ' דטעמא משום גזירות, דמסתבר טפי ממ"ד דטעמא דמטיל קנאה וכו'. עכ"ל. אלא דבמורה הנבוכים (ח"ג פק מ"ח) כתב רבינו דמצות שילוח הקן היא כדי לקבוע בלבנו מדת הרחמים והחנינה, ע"ש. וקשה עמ"ש"כ כאן דאינן אלא גזירות. וכן העיר בפי' שם טוב (ס"ה). ואולי י"ל ע"פ לשון רבנו חננאל (כ"ה) שכתב: מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים על אילו בלבד, והן אינן אלא גזירה. עכ"ל. משמע דעיקר הקפידא היא דנראה כטוען על הקב"ה למה ריחמת רק עליהם. וכן משמע לשון רב האי גאון (הוצא נאמר הגאונים עמ' מו, ומוצא נספס פ"ה נספס ה"י לזכרונות לז' ע"ה) שכתב: עד קן צפור הגיעו רחמיה אף אנו חוס עלינו. עכ"ל. וכ"מ מלשון רבינו בחיבורו (ס"ה) ובפירושו (זכרונות ס"ה). וא"כ האמת דאמנם עיקר הטעם הוא משום רחמים, אך גזירת שמים בזה היא דרך כך צורת הרחמים [אך קצ"ע סיוס לשונו שם 'שאלו היה מפני רחמים לא היה מתיר לנו שחיטה כל עיקר'. וי"ל. ובמורה הנבוכים שם אדרבה כתב דהשחיטה היא המיתה הקלה ביותר, וכל דיניה הם להקל על צערה, ע"ש]. (מ"ה) וב"כ רב האי גאון בתשובה שהובאה בספר האשכול (אלנ"ק ח"ה עמ' קע"ג), וכן פי' ר"י אלבצלוני (הוצא ס"ה) אלא שפירש כן על המתרגם ולא על הקורא [וכ"מ בירושלמי

שלמעלה. ועי' מרומי שדה]. וכן פי' רבנו חננאל (כ"ה ע"ה) והערך (עין ק, ד, וע"ע עין קלן ד). ומקורם טהור מהירושלמי (ס"ה). אך בגמ' לפנינו (ס"ה) איתא: תנא רב יוסף, קלון אביו וקלון אמו. ופרש"י: לפרושי מכנה דמתני', כדמתרגם "ערות אביך וערות אמך" - קלנא דאבון וקלנא דאמך, ולא תגלה שום דבר קלון שבהן. עכ"ל [וע"ע בפרש"י במשנה שם]. וכן פי' המאירי. וא"כ לכאורה זו מחלוקת בבלי וירושלמי. אך בהגהות בית שאול (כ"ה) כתב דרבינו [וסיעתו הנ"ל] יפרש שמכסה הקלון לומר "ערות אביך" רק אמר בסתם "ערות אביו או אמו" ולא לנוכח. עכ"ד. וכ"כ בית דוד. ומעין זה כתב מהדיר ר"ח שם די"ל דהגאונים הנ"ל יגרסו בגמרא דידן 'משום קלון אביו' כגירסא שהובאה בדקדוקי סופרים (ס"ק ג) [אף שדחאה], ודו"ק. ועי' ראש יוסף (כ"ה ע"ה) דרש"י מפרש 'מכנה' לשון היפוך, והחולקים מפרשים 'מכנה' לשון מכסה ומעלים. ובקול הרמ"ז הוכיח כשיטת רבינו [וסיעתו] מכח כמה שאלות על פרש"י: א. א"כ הול"ל 'קלון אביך וקלון אמך'. ב. הו"ל למשנה לפרש הענין איך הוא משתנה, כדפירש על "ומזרעך". ג. הול"ל 'משתקין אותו בנויפה' כלגבי המתרגם "ומזרעך" שלא כהלכה וכמש"כ הר"ן עליו דמגלה פנים בתורה שלא כהלכה. ד. ולכ"פ הו"ל למעריבנהו המכנה בעריות והאומר ומזרעך, הואיל ושניהם פירושים שונים בתורה. ה. מה סברת המפרש קלון במקום ערוה, וכי להתיר עריות הוא בא, ואיך יפרש לפ"ז כל אותן הפרשיות דאחרי מות וקדושים, שבפירוש נאמר בהרבה מהן לשון שכיבה, ומה גם שאיש כזה שוטה גמור הוא ובטלה דעתו אצל כל אדם. עכ"ד. ובפי' הון עשיר האריך כאן מאד בביאור שיטת רבינו, ע"ש. ועי' טורי אבן (ס"ה) דהקשה על פי' רבינו, אטו בשופטני עסקינן דמכנה שלא לצורך מנוכח לנסתר הא אין כאן שום קללה. עכ"ד. ולא זכיתי להבין קושיתו, הרי ודאי שאינו רוצה לומר לעולה לתורה "ערות אביך", ואדרבה על פרש"י קשה למה ישנה לשון הפסוק, וכמש"כ הרמ"ז דלעיל שהוא שוטה גמור. ועי' צבא רב (נמשגמיו).

לרמב"ם

מגלה פרק רביעי משנה ח

תקע פיהמ"ש

למולך כמו שהזכיר (כו), הרי שינה את הכתוב מפשטו לגמרי, והכונה שם לאסור עבודת המולך.

[ח] פירוש השני שנשנה,

והוא מן אמרו [שמות לב, כח]

ויאמר משה אל אהרן, עד

אמרו [שם שם, כה] וירא משה את

העם וכו'. וכן (כו) ויגוף ה'

את העם וכו' (כח) [שם שם, לה].

ומה שלא מתרגמים את

הפסוקים הללו בצבור (כט),

משום כבוד אהרן (ל) [ירושלמי

[ח] מעשה ראובן נקרא ולא

מתרגם. מעשה תמר נקרא ומתרגם.

מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם,

והשני נקרא ולא מתרגם. ברכת פהנים נקראין ולא

מתרגמין [טו]. מעשה דוד ואמנון לא נקראין ולא מתרגמין.

[טו] דל"ו לא גרסי 'נקראין ולא מתרגמין', ומחזיר למעשה דוד ואמנון הסמוך לו.

ועי' להלן על פירוש רבינו ד"ש גורסין על מעשה דוד ואמנון דנקרא ולא מתרגם,

ולפ"ז אחי שפיר דגם ברכת כהנים כן. אך לגירסא דמעשה דוד ואמנון לא נקראין

ולא מתרגמין [וכן מוכיחה גירסת רבינו להלן], הקשו החזו"ט ומפארת ישראל איך יתכן דבר כזה כהנים לא יקרא, והרי

כל המורה כולה נכירה להיקרות ציבור. ובמפארת ישראל (י"ב ס"ק פ) מי ע"פ הירושלמי (סוף ה"א) דכחז על צרכה

כהנים: לזכרה ניתנה ולא לקריאה. וע"כ נפרש דאין קוראין אותה לזכרה, אך מצרפין לה פסוקים מלפניה או מאחריה.

עכ"ד. אך קשה מהירושלמי דידיה לעיל מיניה (שם) דכחז דבר כהנים נקראת ולא מתרגמת. אלא ל"ל כקרבן העדה

(שם) דפשט המשנה כן: מעשה עגל השני נקרא ולא מתרגם, וכן ברכת כהנים, ומעשה דוד ואמנון וכו' [ונרמז זה

במחזיקי דבר, וכן ר"ב פ"ב פ"ק דאין קוראין לזכרון וכו' דלזכרה ניתנה (שם) דלזכרה ניתנה

ולא לקריאה פירוש דאין מתרגמין, דהתרגום נאמר בשעת הקריאה. וגירסת רבינו כאן להדיא שמשנה עומה דבר כהנים

נקראת רק לא מתרגמת, וכ"ה צ"ה ר"ב ומחזיקי דבר. ולפ"ז לק"מ. וכ"כ מלאכת שלמה דכן נראה דל"ל.

הערות וביאורים

ע"ש. ועי' יש סדר למשנה דיישב שיטת רש"י. ובקול

הרמ"ז כתב דהא והא איתא, ע"ש, ועוד תמה דבירושלמי

(שם) איתא דמתרגמין קצת מפסוק ויגוף ה', שכך אמרו

שם: ומחא ה' יתברך עמא על אשר עשו את העגל

אשר עשה אהרן. ולא ידעתי למה לא כתבו זה הר"ף

והרמב"ם והרא"ש. עכ"ד. (נא) אם נקשר דברי רבינו

לכל הני דלא מתרגמין, משמע דיש לברכת כהנים

תרגום רק שאין לאומרו. ויש מי שתרגם כאן: ולא

תתרגם. משמע דאין לתרגם את ברכת כהנים, ולכן

באמת אין לה תרגום, כי לא כתבו לה. [וגם לפי

תרגומנו ע"פ כהנ"י יש לפרש כן]. וכ"כ בפ"י אור

גדול (פאן) בשם תוס' רבנו יהודה משריליאון (נרמז מ

ע"ב) ורבנו יונה (שם ד ע"ב דפ"י ה"ף) דכשקורא שמות

אין מתרגם ברכת כהנים, כי אין לו תרגום. [בתור"י

משיריליאון שם אינו מפורש, ע"ש ובמהדיר]. וכן תמה

הרמ"ך על רבינו בחיבורו (שם): תימה, למה הזכיר

ברכת כהנים, דהא אין תרגום לברכת כהנים כלל.

עכ"ל. וצ"ל דהתרגום שלפנינו אינו מאונקלוס, וכמש"כ

המפרשים לגבי "עטרות ודיבון". ואכמ"ל. (נב) וב"פ

רבינו בחיבורו (הל' מפילה פ"ב ה"ב). וצ"ע מש"כ הראש

יוסף (כא ע"ב) דרבינו לא פסק זאת בחיבורו (שם).

(נג) וב"פ פרש"י (כא ע"ב), והמשיך דבאמת ראויים הם

ישראל לישא להם פנים, כמש"כ בגמ' (נרמז כ ע"ב)

שהם מברכים ברהמ"ז על כזית וכו'. וזו כוונת רבינו

שכתב 'ויחשבו ההמון שזה סותר', דבאמת אין זה

סותר. (נד) הכפ"מ (הל' מפילה פ"ב ה"ב) סבר בתחילה

(כו) בד"ו [במקום 'כמו שהזכיר'] העתיק מן המשנה

'לא תת...'. (כו) ע"י כס"מ (על הרמב"ם להלן) שכתב

דפסוק זה היא תוספת הר"ף, ע"ש. ובתויו"ט כתב

דתוספת זו כבר שנויה בתוספתא (פ"ג ה"ט). וכן תמה

בהגהות בן אריה (על הרמב"ם שם) והוסיף דגם מובא

בירושלמי (המזוין למעלה) [וכן ציינו החיד"א בכסא רחמים

(על מסכת סופרים פ"ט ה"י) ואור שמח] ובבה"ג (פ"י מד הל'

נרמז ציבור). ובקול הרמ"ז העיר על התויו"ט דציין רק

לתוספתא ולא לירושלמי. ובהגהות כל כתבי מהר"ן

חיות (עמ' מק"ס פ"ק ח' אות ג) כתב דחכם אחד אמר לו

דט"ס בכס"מ וצ"ל 'שהיא תוספתא אל הר"ף', וא"כ

לא נעלמה התוספתא מעיני הכס"מ, וכוונתו אליה.

(מח) וב"פ רבינו בחיבורו (הל' מפילה פ"ב ה"ב). (מט) וב"ן

לשון רבינו בחיבורו (הל' מפילה פ"ב ה"ב). ובד"ו: על

ראש הציבור. ועי' מש"כ לעיל (על מ"א) בשם הר"עב"ן.

(נ) וב"ב הר"ף (טו ע"ב דפ"י), תוס' וריטב"א (כא ע"ב)

והרא"ש (פ"י כד). ודלא כרש"י (שם) והר"ן (על ה"ף שם)

דפ"י משום דכתיב 'ויצא העגל הזה' כאילו יש בו

כח לצאת מעצמו, וכתב הר"ן דכן משמע בגמ' דידן

(שם) דכתבה מיד אח"כ 'מתוך תשובה שהשיבו אהרן

למשה פקרו המערערים שנאמר 'ואשליכהו באש ויצא

העגל הזה'. וכ"כ ריב"ב (על ה"ף שם) ושיטה עמ"ס

מגילה (שם). ועי' בריטב"א (שם) דכתב דגם שאר הפסוקים

אין לתרגם, דכ"ש שהיו מעינים מה שלא תרגם בזה.

עכ"ד. וכתב המהדיר דלפ"ז מיושבת קושית תוס' (שם)

על רש"י מהירושלמי (למעלה) דמונה פסוקים אחרים,

לרמב"ם תקעה

מגלה פרק רביעי משנה ח

פיהמ"ש

זה סותר למה שאמר לעיל מעשה תמר נקרא ומתרגם (נה), לפי שכל מקום שנזכר אמנון סתם נקרא ומתרגם, וכל שנזכר אמנון בן דוד אינו נקרא **אין מפטירין במרכבה, ר' יהודה** מה שאינו מוסיף להם אלא

הערות וביאורים

אמנם בסוגריים מרובעים נוסף שם ג"כ: מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם. והתויו"ט הקשה על שיטת רבינו: א. אמאי נקט תמר טפי מאמנון, הרי אמנון עשה המעשה ותמר היתה קרקע עולם. ב. למה הכניס מעשה זה לפני מעשה העגל וברכת כהנים. ג. למה לא סמך מעשה זה לסיפא דמעשה דוד ואמנון. וכתב התויו"ט דרבינו והר"ב ס"ל כן מחמת קושית הגמ' (כ"ט ע"ג) 'והאמרת מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם' והבינו דהכוונה לרישא דמתניתין, ולא היא, אלא כוונת הגמ' לרישא דברייתא שכתוב בה כך. עכ"ד. ובקול הרמ"ז תירץ הקושיות: א. להגיד שבחה של תמר שלא נתפתתה. ב-ג. להסמך למעשה ראובן שהוא גם ענין דערוה. א"נ לומר דאע"פ שמעשה ראובן נקרא ומתרגם, מעשה אמנון ותמר נקרא ולא מתרגם. ותימה על התויו"ט דס"ל דלרבינו והר"ב נחלפה הבריתא במשנה, דהרי במשנה לא נזכר אמנון בהדי תמר, והמקשן הקשה להדיא 'והאמרת מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם'. וגם ואין להקשות עליהם דאי מעשה תמר היינו דאמנון א"כ אמאי נטר לאקשוויי בברייתא ולא במתני', די"ל דאי מהתם הו"מ לדחויי דמעשה תמר הוא דיהודה, ולכן המתין עד הברייתא דתני בהדיא אמנון ותמר. והעיקר דמעשה יהודה ותמר לא נזכר כלל במשנה, כיון דס"ל לתנא שהוא מעשה נשגב ומרומם ע"פ רוח"ק כנודע ואין למנותו בהדי עוונות. ותנא דברייתא מנה כולן, כשם שמנה מעשה לוט וכו'. ועוד דתנא דמתני' כיון דאמר דמעשה אמנון בן דוד לא מתרגם, חייב לכתוב דמעשה אמנון לבד כן מתרגם, כדי שנדע ההבדל שכתוב בגמ' בין כשנזכר דוד לבין כשלא נזכר, ועל כרחך זמשי"כ ברישא דמעשה תמר נקרא ומתרגם. עכ"ד קול הרמ"ז. ועי' ראש יוסף ומלאכת שלמה דג"כ יישבו קצת מקושיות התויו"ט, ע"ש. והבית דוד אדרבה הוכיח כהתויו"ט. וע"ע מגלה עמוקות (על ה"י"ף ע"ט). ובפירושי ר"מ הענא (סומניו לעיל) תירץ קושיות התויו"ט כך: א. נקט תמר שהוא טעמא דנקרא ומתרגם ולא חיישין לכבודו של דוד, משום דתמר קרקע עולם היתה וכו". ב-ג. המשנה סידרה קודם את הנקראים ומתרגמים [וקרוב לזה רמז גם בקול הרמ"ז שם], ואח"כ את הנקראים ולא מתרגמים וכו', חוץ ממעשה ראובן שקדם בזמן לכולם לכן הקדימו אע"פ שהוא נקרא ולא מתרגם. ואדרבה קשה על התויו"ט דאם כוונת המשנה למעשה יהודה ותמר, למה לא תכתוב להדיא 'מעשה יהודה ותמר', כמשי"כ

דפירוש המשנה כאן דהוה שני מקרים, מעשה דוד [ובת שבע], ומעשה אמנון [ודוד], והקשה מדוע רבינו שם לא הזכיר מעשה דוד ובת שבע. ומסקנתו דכוונת המשנה למעשה אחד שהוא מעשה דוד ואמנון. וראיתי בפירושי ר"מ הענא (כ"ד המזכר, מחמתו של הריע"ז, נדפס מכת"י נספח ש"ח הלכה ירושלים תשנ"ט) על הרמב"ם (ס"ט) דתמה על הכס"מ איך נעלם מעיני פירושו של רבינו הכא, ועוד דבקושית הגמ' (כ"ט ע"ג) ממעשה דוד ואמנון למעשה אמנון ותמר, משמע דתרווייהו מקרה אחד נינהו. ועוד דבתוספתא (פ"ג ה"ט) איתא להדיא דמעשה דוד ובת שבע לא נקרא ולא מתרגם, ומהיכי תיתי דתחלוך התוספתא על סתם משנה דנקרא ולא מתרגם. ועל כרחך דכוונת המשנה למעשה דוד ואמנון, ולא חשיב המשנה הלא נקראים ולא מתרגמים. עכ"ד. [ולא זכיתי להבין מה ראה בפירוש רבינו טפי מהגמ' שהקשה על הכס"מ שלא ראה פירוש רבינו. גם החיד"א בכסא רחמים (על מסכת סופרים פ"ט ה"ה) העיר על הכס"מ מדברי רבינו בפירושו כאן, דלא זכר דבריו כאן דמשמע מהם כמשי"כ דכוונת המשנה למעשה דוד ואמנון. עכ"ד].

ומתוספתא זו דאיתא להדיא דמעשה דוד ובת שבע לא נקרא ולא מתרגם, צ"ע עמשי"כ התויו"ט דמעשה דוד ובת שבע נקרא ומתרגם, כי היינו שבחיה דהודה, וכמשי"כ הגמ' לגבי יהודה ותמר. וכנראה לפני התויו"ט לא היה קטע זה בתוספתא [וכמו שניכר לפנינו בתוספתא שם שנוספו תיבות אלו בסוגריים מרובעים]. אמנם בקול הרמ"ז השיג על התויו"ט הנ"ל דהרי מעשה אמנון לא נזכר היכן ששמו של דוד מופיע, וכ"ש מעשה דוד עצמו. ועוד דאין הודאת דוד בפני הקב"ה שמלא כל כל הארץ כבודו דומה להודאת יהודה בפני העם שיכול היה להסתיר מפניהם. עכ"ד. וע"ע שם, ובשושנים לדוד. (נה) **מבואר** דרבינו ביאר הא דאיתא במשנה 'מעשה תמר' הכוונה למעשה אמנון ותמר. וכן פ"י הר"ב במשנתיו. אך רבנו חננאל (כ"ט ע"ה) פ"י המשנה מעשה תמר ויהודה. אך בכל זאת כתב בפשיטות דמעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם, והני מילי דכתיב ביה "אמנון" סתמא, אבל כל היכא דכתיב "אמנון בן דוד" נקרא ולא מתרגם. עכ"ד. [אמנם לפנינו איתא דמעשה אמנון בן דוד לא נקרא ולא מתרגם, ועי' במהדיר ר"ח שם, ולהלן]. וכפ"י רבנו חננאל גם פ"י רש"י (כ"ט ע"ה) והרא"ש (ס"ה מד) והמאירי (ס"ט) והר"ן (טו ע"ה דפי ה"י"ף), דמיירי במעשה תמר ויהודה. וכן מפורש בתוספתא (פ"ג ה"ט): מעשה יהודה ותמר נקרא ומתרגם.

תקנו פיהמ"ש

מגלה פרק רביעי משנה ח

לרמב"ם

ספק. וטעם ר' אליעזר הוא משום כבוד לישראל ולירושלים. והלכה כר'

מתיר. ר' אליעזר אומר, אין מפטירין בהודע את ירושלים. [יחזקאל טז].

יהודה (נז), ואין הלכה כר' אליעזר (נח). בריך רחמנא דסייען

הערות וביאורים

הוסיף: מעשה דוד ואמנון נקרא ולא מתרגם. ע"כ. ועי' מנחת ביכורים (שס) דג"כ משמע דלפניו היתה גירסא בסוף התוספתא על מעשה דוד ואמנון, וכתב דבנוסחת הגר"א כתוב דהיינו כל היכא דכתיב אמנון בן דוד. [ובהגהות הגר"א הנ"ל ליתא]. אלא דראיתי בחיבור רבינו כת"י תימני (שס) ובדפוס (יומי שנת ר"מ) דכתוב: ומעשה אמנון במקום שנאמר אמנון בן דוד לא נקרא ולא מתרגם. עכ"ל. [וכ"ה במהד' רש"פ הנדמ"ח, ועי' שינויי נוסחאות שם]. וכהגירסא שהביא התויו"ט בשמו [והחשק שלמה כתב דגירסא משובשת נזדמנה לו. והנה שטרה לפנינו]. ולפ"ז דבריו מתאימים לפירושו כאן, וצ"ל דכך גם גרס בגמ', ולפ"ז מיושבת פתיחת הברייטא המובאת בגמ', וכו"ל. וכן ראיתי בהגהות טורי אבן (על הרמב"ם שס) דכתב בדספרי מיימוני הישנים היה כתוב 'לא נקרא ולא מתרגמין' וכן יש במקצת נוסחת המשנה וכן בגמרא. עכ"ד. וכ"ה בבה"ג (סי' מד הל' נזרי נזיר) שציטט הברייטא, ובסופה: ואלו לא נקראין ולא מתרגמין, מעשה דוד ובת שבע ואמנון בן דוד. ועי' דקדוקי סופרים (ס"ק פ). (נז) ע"פ הברייטא בגמ' (להלן לא ע"א) 'ומפטירין במרכבה'. וכ"כ תוס' (כס סע"א), והראיה הביא הרשב"א (שס). (נח) וב"כ רבינו בסוף סדר אהבה (סוף סדר מפלות כל השנה, נהפטרם שמו). וכ"כ הרי"ף (טז רע"ז נדפיו), הרא"ש (סי' מד), הריטב"א (כס סע"א) והר"ן (על הרי"ף שס סע"א). וכתב הר"ן (שס רע"ז) דאף דבגמ' (שס) איתא דאכן נמצא שמץ פסול במי שקרא "הודע את ירושלים" בפני ר' אליעזר, - היינו רק משום דקרא בפניו בלי לשאלו תחילה. ע"כ. ועי' בלבוש (סי' מהג סוסע"י ד, ונהגהה שס). וע"ע בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"א סי' לו).

בתוספתא (פ"ג ה"ט) ומובאת בגמ' (כס רע"ז). עכ"ד. (נז) רבינו בחיבורו (הל' מפלה פ"ז ה"ז) שלפנינו [בדפוס וילנא] כתוב: ומעשה אמנון במקום שנאמר "אמנון בן דוד" נקרא ולא מתרגם. עכ"ל. ובפירושי ר"מ הענא (סוכנוהו לעיל) כתב דרבינו בחיבורו חזר בו מפירושו כאן, וכמו שמצינו בכמה מקומות. ע"כ. והראש יוסף (כס ע"ז) כתב דיש לתקן כאן בלשון רבינו 'נקראין ולא מתרגמין', ולא חזר בו בחיבורו. עכ"ד. וכן במשנה שבגמ' לפנינו כתוב 'נקראין ולא מתרגמין'. והגהות הב"ח שם כתב לגרוס 'לא נקראין ולא מתרגמין'. אך במשנה שבמשניות ד"ו כתוב 'לא נקראין ולא מתרגמין'. וכ"ה בברייטא דבגמ' (כס ע"ז) 'לא נקרא ולא מתרגם'. וכתב תוס' רי"ד דהברייטא פליגא אמתניתין. וכ"כ ראש יוסף (שס). אמנם בהגהות הגר"א ומהר"ב רנשבורג (שס) תקנו בברייטא שבגמ' דצ"ל 'נקראין ולא מתרגמין' כבמשנה. אך רש"י (שס סע"א) גרס להדיא כבגמ' הנ"ל [ועי' תויו"ט ותפא"י ושינויי נוסחאות]. והגר"א גם לעיל (שס ע"א) בתחילת הברייטא שאומרת 'ויש לא נקראין ולא מתרגמין' מוחק תיבות אלו. ועי' קול הרמ"ז דיפה עשה תויו"ט שלא רצה לתקן בסוף הברייטא כנ"ל, דהרי תחילתה הנ"ל מוכיחה על סופה. עכ"ד. וכ"כ בית דוד. אך בפירוש ר"מ הענא (סוכנוהו לעיל) תירץ דפתיחה זו קאי על מעשה דוד ובת שבע דכתוב בסוף הברייטא שם (סוכנוהו לעיל), והגמ' לא הביאה, וכן מצינו בכמה מקומות שהגמ' מביאה רק את פתיחת הברייטא ולא את סופה. עכ"ד. ואכן בתוספתא (שס) לפנינו לא מובא כלל מעשה דוד ואמנון, וע"כ הפתיחה דלא נקרא ולא מתרגם קאי רק על מעשה דוד ובת שבע. אך בהגהות הגר"א [על התוספתא שם ס"ק מא]

לרמב"ם תקעו

מועד פרק ראשון משנה א

פיהמ"ש

[א] בא בקבלה (נט) [חגיגה י"ז ע"א] שחולו של ענין המסכתא הזאת. ומן (סו) הדברים שמותר מועד אסור בעשית מלאכה. והמשנה (ס) לעשותן הוא כל דבר שאם תזנח ההתעסקות בו (סו) קוראת חולו (סא) של מועד

הארץ הצמאה (סב), והיא (ע)

בית השלשין (עא), תרגום עיף [גרשניא]

מפסקת מועד [טז]

[פרק ראשון]

מועד (סב) בכל מקום (סג).

וכן בא בקבלה גדר (סד)

המלאכות שמותר לעשותן

במועד וגדר המלאכות

שאסור לעשותן (סה), וזהו

[א] משקין בית השלחים [יז] במועד ובשביעית, בין ממועין

[טז] רבינו קורא כאן גס מסכת זו 'מועד', וכן בפירושו (פסחים פ"ד מ"ו, הוריות פ"ג מ"ה, כלים פכ"א מ"ג) ונמשזה (מהד' בלאו ס' רנו). אך מצינו גם שקוראה

'מועד קטן' (עי' בהקדמתו לפיהמ"ש, ספר המלוות עשין לו). ואל תחמה על זה שמיני גס מסכת כשם הקדר, שגבר כן הוא גם נסדר טהרות יש מסכת טהרות [עי' בהקדמת רבינו לפיהמ"ש (ס"ק יט)], וכן נסדר מיקין הימה מסכת מיקין אלא שנחלקה לשלש, צ"ק צ"מ וצ"צ [עי' עז"ז ז ע"א]. ומצינו גם ראשונים שקראוה 'מסכת משקין', על שם המינה הראשונה זה פותחת המסכת. וע"ע קוצן אור ישראל (מאנס, חט"ו, שנה ד [ד] עמ' קעו) ובהערותו לפיהמ"ש (סוף עוקצין). רבינו בהקדמתו לפיהמ"ש ציאר טעם קציעת מקום מסכת זו: ולחצר מגילה מועד קטן שיש ציוו וצין ימי הפורים ענין משותף שצנייהם אסורים צמעיית והספד. עכ"ל. [יז] עי' הערתנו להלן בפירוש המשנה.

הערות וביאורים

(נט) נחלקו הראשונים האם מלאכת חוה"מ אסורה מדאורייתא או מדרבנן וכו'. ומלשון רבינו בחיבורו (הל' שניית יו"ט פ"ו ה"א) דייקו המגיד משנה, הגהמ"י (סס) והב"י (פי' מקל) דס"ל דהאסור רק מדרבנן, שכתב שם: והעושה בו מלאכה האסורה מכין אותו מכת מרדות מפני שאסורו מדברי סופרים. עכ"ל. ואע"פ שבלשונו 'מדברי סופרים' יש לדון כנודע, אך ממש"כ דמכין אותו מכת מרדות משמע דהיי מדרבנן. [ואעפ"כ סיים המגיד משנה שם: ואפשר שדעת רבינו שיש לו עיקר מן התורה. עכ"ל]. אמנם הקרן אורה (ריש פקין) כתב: ולענין נראה מלשון רבינו ז"ל בפיהמ"ש דהיי דאורייתא, דלשונו 'בא בקבלה', וזה ידוע כי לשון 'קבלה' בדברי רבינו הם דברים המקובלים למשה מסיני. עכ"ל. אך עי' בהערותינו לפיהמ"ש (מגילה פ"ז מ"ו ופ"ד מ"ג) דגם על לשון 'בא בקבלה' כתבו האחרונים דכוונתו לאו דוקא לדאורייתא, אלא שאינו נלמד ב"ג מידות שהתורה נדרשת ואינו מפורש בתורה, אמנם ברוב המקומות כוונתו לדברים שמן התורה ממש. וע"ע בפיהמ"ש (סוטה פ"ז מ"ו) והערותנו שם. ואכמ"ל. (ס) כתב נצוצי אור (ריש מילתין): זה מאמר מוסגר לבאר ענין אשר בלשון המשנה נקרא חוה"מ סתם 'מועד'. (סא) בד"ו [במקום 'חולו של מועד מועד בכל מקום']: חולו של מועד הימים שבין כל מועד ומועד. ע"כ. וכתב התויו"ט: ולפי שאין במשנה לשון 'חולו של מועד' אלא 'מועד', נ"ל שיש לתקן לשון רבינו ושכצ"ל: המשנה תקרא מועד מה שאנו קורין חולו של מועד, והם הימים וכו'. עכ"ל. [וכיוון לדברי רבינו האמתיים ע"פ כתיב, רק שרבינו לא כתב 'זהם הימים...']. וכן הגיה הגר"פ בגליון דפוס וילנא. והריעב"ץ במשנה לחם העיר דישינו במשנה (מגילה פ"ד מ"צ) 'בחולו של מועד'. וכן העיר הרש"ש, וסיים: וע"כ כוונת התויו"ט

דליתא במשנה שלפנינו. עכ"ל. והמלאכת שלמה העתיק ד"ו בפשיטות. [ובנצוצי אור (ריש מילתין) הגיה פיהמ"ש ד"ו בהוספת תיבת 'מועד' בסוף, כך: המשנה תקרא חולו של מועד - הימים שבין מועד למועד - מועד. ע"כ. ולפ"ז ג"כ לא קשה קושית התויו"ט, אך לפי כתיב שלפנינו א"צ להגהה זו]. (סב) וב"כ רבינו בחיבורו (הל' שניית יו"ט פ"ו ה"ב): ימים שבין ראשון ושביעי של פסח וראשון ושמני של סוכות וכו' הם הנקראין חולו של מועד ונקראין מועד. עכ"ל. (סג) עי' כלאים (פ"ו מ"ו), שבת (פ"ג מ"ב), פסחים (פ"א מ"ג, פ"ד מ"ג, פ"ה מ"ד), סוכה (פ"ג מ"ו), במסכתין פעמים רבות, חגיגה (פ"א מ"ג), אבות (פ"ג מ"א). (סד) מ"ה זו [וכן 'וגדר' דלהלן בסמוך] תוקנה בכתב". (סה) בד"ו [במקום 'גדר המלאכות שמותר לעשותן במועד וגדר המלאכות שאסור לעשותן']: שיש מלאכות מיוחדות שמותר לעשותן במועד, ומלאכות מיוחדות שאסור לעשותן במועד. (סו) בכתב"י נמחקו כאן שלש תיבות [שפירושן 'מהם כי מן']. (סז) בד"ו נוסף: עד לאחר המועד. (סח) בד"ו נוסף: השקאת. (סט) מ"ה זו [וכן 'הצמאה' דלהלן בסמוך] תוקנה בכתב"י. (ע) בד"ו נוסף: הנקראת בלשון חכמים. (עא) בד"ו: השלחין. וכ"ה בנוסח המשנה של רבינו ידידה לעיל, 'השלחים' בחי"ת. וכנראה כאן כתב בה"א כדי לבאר דהיי מלשון 'משלהי' כמש"כ הגמרא, והרי היא דימתן, ופרש"י 'וה"א מתחלף בחי"ת'. וכ"כ הרמב"ן (צ"כ סא ע"א) ע"פ הירושלמי (פאה פ"ו ה"ה) [ועי' רשב"א שם, וריטב"א כאן]. אך רבינו בפירושו (שניעית פ"ג מ"ג, צ"מ פ"ט מ"ג, צ"ב פ"ג מ"ג, מנחות פ"י מ"ח) בכל מקום 'השלחין'. וכ"ה בנוסח המשניות המיוחס לרבינו (צ"כ פ"ג מ"ג ופ"ג מ"א, צמרות פ"ו מ"ג). [לפי נוסח כתיב, ובד"ו תמיד 'השלחין'. וגם בחיבורו (הל' שניית יו"ט פ"ו ה"ב) ופ"ט ה"א, הל' שטטה

תקעה פיהמ"ש

מועד פרק ראשון משנה א

לרמב"ם

סה, טז-ל. דברים כה, יח (עב) [[משלהי [ג ע"ה], שהיא בגלל צמאונה (עג) אם תזנח מבלי מים יפסדו כל אילנותיה (עד). ובתנאי שלא יהיה בזה טורח הרבה, אבל אם היה בזה טורח הרבה אסור לעשותו במועד (עה) [ג ע"ה], ולפיכך אסור להשקות את

שִׁינָא בְּתַחֲלָה בֵּין מִמְעֵין שְׁלֹא יֵצֵא בְּתַחֲלָה. אֲבָל אֵין מְשַׁקֵּין לֹא מִמִּי הַנְּשָׁמִים וְלֹא מִמִּי הַקִּילוֹן. וְאֵין

הערות וביאורים

ויוצא פ"ה ה"ח ופ"ג ה"ט, ה' אסורי מונח פ"ו ה"ט, יב, יד, ה' תמידין ומוספין פ"ז ה"ג, ה' מכירה פכ"ה ה"ז, ה' שנים פ"י ה"ח, ה' שכירות פ"ח ה"ה, וה' טוען ונטען פ"ב ה"ה) כתב 'השלחין' [ועי' בכל המקומות הנ"ל בילקוט שינויי נוסחאות מהד' רש"פ (ול"ע למה רק זהל' טו"י הכניסו בפנים את הנוסח 'השלחין)]. אמנם בפירושו (ז"צ פ"ד מ"ו) כתב 'השלחים', וכ"ה בנוסח המשנה שבכתה"י שם, וכ"כ בחיבורו (ה' מכירה פכ"ו ה"ה) על אותה הלכה [לפי רוב הגירסאות, עי' ילקוט שינויי נוסחאות מהד' רש"פ שם]. והיינו משום דבגמרא (ז"צ ס"א ע"ב-ג) פירשוהו ע"פ הפסוק 'ושולח מים על פני חוצות' או 'שלחין פרדס רמונים', עי' שם. ובנוסח המשניות שבכתה"י (מנחות פ"ח מ"ג, גו) כתוב 'השלחים'. וצ"ב. (עב) הגמ' (ז ע"ה) הביאה להדיא את הפסוק 'ואתה עיף ויגע' דמתרגמינן 'ואת משלהי', והוא הפסוק בדברים, ולא הביאה את הפסוק בבראשית. ותמה בזה יש סדר למשנה. וציין לספר הערוך (עק' גלג' ה) דגרס בגמרא 'והוא עיף' תרגומא 'והוא משלהי'. וכ"כ רבנו חננאל (ז ע"ה). הרי שהביאו את הפסוק בבראשית. וכ"כ הר"ב (שעשית פ"ז מ"ג), אך במשנתנו כתב הר"ב 'עיף ויגע'. [ובדקדוקי סופרים לא צוינה גירסא כזו כלל]. ורבינו בפירושו (כאן ושעשית פ"ז מ"ג) כתב בסתם 'תרגום עיף משלהי'. [ובהלכות פסוקות 'והוא עיף ויגע', וזה ודאי ט"ס]. (עג) בד"ו נוסף: ברוב. (עד) וכן לשון רבינו בחיבורו (ה' שנינו יו"ט פ"ו ה"ג) 'יפסדו כל האילנות שבה', ומבואר דעת רבינו דבית השלחין היא שדה של אילנות. [ועי' לרבינו בחיבורו (ה' שמיטה ויוצא פ"ה ה"ס)]. ובראשונים מצינו דעות שונות בזה, ואכמ"ל. [ועי' היטב חזו"א (שעשית ס"א סוף ק"י)]. **תיבת** 'אילנותיה' תוקנה בכתה"י, וכן תיבת 'אילנות' דלהלן (מ"ג). (עה) מדהדגיש רבינו כאן ובסמוך 'במועד', לכאורה היה משמע דס"ל דאיסור השקאת בית הבעל וממי הקילון הוי רק במועד, ולא בשביעית. וכן משמע לכאורה מדבריו בחיבורו (ה' שמיטה ויוצא פ"ה ה"ח) דסתם ולא חילק בהשקאה כדחילק בחיבורו (ה' שנינו יו"ט פ"ו ה"ג). וכן מבואר להדיא בירושלמי (ה"א וה"ג, ושעשית פ"ז ה"ז): לא שנו אלא במועד, אבל בשביעית מותר. וכ"כ בפרש"י שעל הרי"ף (א ע"ה

נדפיו ד"ה מ"ו): ואמועד קאי, דגבי שביעית לא חיישינן לטירחא יתירא. עכ"ל. והרבה ראשונים העתיקו הירושלמי, והריטב"א (ז ע"ה) פליג עליהו, דכל כי האי גונא הו"ל לפרושי בגמרא, אלא ודאי מתניתין כפשטה, ע"ש. וע"ע תוס' (ו ע"ז ד"ה מרזיין) ונחלת דוד (ז ע"ה). אמנם התירוש"ט והמלאכת שלמה ומראה הפנים (ר"ט מסקמין) כתבו דדעת רבינו דגם בשביעית בית השלחין אין ובית הבעל לא. וכ"מ ברדב"י (ה' שמיטה ויוצא ס"א) דהעתיק על דין רבינו שם את חילוק הגמרא בין בית השלחין לבית הבעל. והמלאכת שלמה שם כתב דכן משמע מלשון רבינו בפירושו [ולא זכיתי לראות היכן]. [ובענין מה שהבאנו (ונצי' להלן רינח) את פרש"י שעל הרי"ף, יש לציין דבמסכת מו"ק יותר ברור ייחוסו לרש"י מפרש"י שנדפס על הדף, עיין שפת אמת (ו ע"ג), ספר 'פרש"י כת"י' (הוצאת מקי' נדמים ירושלים משכ"ה) והקדמת מהדיר הריטב"א (מהד' מוסד). והרש"י הנדפס מסביב לגמרא עיקרו מפירוש רבנו גרשום מאור הגולה (עי' נהקדמת המהדיר לפירוש הגל', ירושלים משכ"י)]. (עז) בד"ו [במקום 'ממקוה מים']: ממי הקילון. ויש מי שתרגם: ממים המכונסים [וכתב שהמשמעות היא מים בבור או בתעלה נמוכים משטח פני האדמה כגון נחל או בור, אך לא מצא מילה אחרת מתאימה]. (עז) בד"ו נוסף: והם המים המכונסים במקום נמוך. [והוא ע"פ שיטת רש"י דלהלן]. (עה) בד"ו [במקום 'להוליקן בכלי']: להשקותן בדלי. [ועי' דלהלן]. (עט) **מבואר** בדברי רבינו [לפי נוסחתנו ע"פ כתה"י] דהטירחא היא ההולכה בכלי. וכ"כ רבנו חננאל (ד ע"ה), הרי"ף (א ע"ז נדפיו) ופסקי הרי"ד (ד ע"ה). אך רש"י (ד ע"ה ד"ה מצינו) פ"י דטרח להוציא מן העמוק. וכ"כ שיטה לתלמיד רבנו יחיאל מפאריס (ס"א) והר"ב. ועי' ריטב"א (ז ע"ה). (פ) אך רבינו בפירושו (מכשירין פ"ד מ"ו) כתב דקילון הוא כלי של עץ או של חרס וכיו"ב [ועי' בהערה שם]. והעיר בזה הבית דוד [אלא שהוא איירי לגירסת ד"ו דהתם הוי תעלה והכא בור עמוק, ע"ש]. (פא) בד"ו נוסף: כלומר בור עמוק. [והוא ע"פ שיטת רש"י דלעיל]. (פב) בד"ו [במקום 'וחדל השפע במקוי המים']: יתמו המים הבאים לאגמים.

פיהמ"ש

מועד פרק ראשון משנה ב

לרמב"ם תקעט

מהן (פג) [ע"ד ע"ה]. וְעוֹגִיּוֹת, הוא שחופרים סביב עיקרי האילנות בריכות קטנות כדי שיתקבצו בהן המים (פד) [ד ע"ה], וכבר הוקדם לך בתעניות [פ"ג מ"ד] עג עוגה (פה). [ב] אמה, תעלת (פו) מים (פז). ומה שאסור לחפרה

בשנה שביעית, לפי שהוא מתקן את האדמה שבצדה לזריעה, כי היא מתלחלת מלחלוח המים ומצמיחה (פה) [פ"ד ע"ה]. וכבר ידעת ונתבאר לך בשביעית [פ"ג מ"ב ופ"ד מ"ה ועוד] שכל המועיל לאדמה או לאילנות אסור בשביעית לאמרו יתעלה [ויקרא כה, כ] ושבתה הארץ. ומתקנין את המקולקלת, היינו שמוסיפין להעמיקן ומתקנין אותן כראוי (פט) [ד ע"ה]. וקלקולי המים, מה שנתקלקל

ונפרץ (צ) מאמות המים מותר לתקן ולישרן. ואם היו בני אדם (צא) צריכים לאותן האמות (צב), כגון מי המעינות ששותים מהם בני אדם, מותר לחפרן בחולו של מועד (צג) [ה ע"ה]. וכל צרכי הרבים,

כגון הסרת הקוצים (צד) והשוואת המקומות שיש בהם גבשושיות (צה) ובנין הגשרים וכיוצא בהם (צו) [ה ע"ה]. ומה שיוצאים המפקחים (צז) לעקור את הכלאים בחולו של מועד, הוא לפי ששכר העוקרים מוטל (צה) על בית דין ולוקחים אותו השכר

עוֹשִׂין עוֹגִיּוֹת [יח] לְגַפְנִים. [ב] ר' אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, אֵין עוֹשִׂין אֶת הָאֲמָה בַּתְּחִלָּה בַּמוֹעֵד וּבְשִׁבְעִית. וְחֻכָּמִים אוֹמְרִין, עוֹשִׂין אֶת הָאֲמָה בַּתְּחִלָּה בַּשְּׁבִיעִית, וּמִתְקַנִּים אֶת הַמְּקוּלָּקֶלֶת בַּמוֹעֵד. וּמִתְקַנִּין אֶת כָּל קְלָקוּלֵי הַמַּיִם שֶׁבְּרִשּׁוֹת הָרָבִים, וְחוֹמְטִין אוֹתָם. וּמִתְקַנִּין אֶת הַדְּרָכִים וְאֶת הָרְחוּבוֹת וְאֶת מְקוֹת הַמַּיִם, וְעוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי הָרָבִים. [יח] נכמ"י פארמא (הנדפס צניח הנחירה להמאירי): עוגיאות. וכן גירסת המאירי ידיה.

הערות וביאורים

(סס), מצודת דוד (נאן) ומאור ישראל (ד ע"ה). (צ) בד"ו ליתא. [ושלש תיבות אלו נוספו בכתה"י בגליון]. (צא) בד"ו [במקום 'בני אדם']: רבים. [וכן להלן בסמוך]. (צב) וְלִגְבֵי קְלָקוּלֵי הַמַּיִם דלעיל לא כתב שבני אדם צריכים להם, מכאן משמע כמש"כ המגיד משנה (הל' שנימא י"ט פ"ו ה"י) דגם רבינו מחלק דתיקון המקולקל שרי אף שלא לצורך המועד. ועי' לחם משנה (סס), הלכות עולם (הואל' נספר הליקוט' מהד' רש"פ סס), מעשה רוקח (סס) וראשון לציון (ה ע"ה). (צג) וב"פ רבינו בחיבורו (הל' שנימא י"ט פ"ו ה"י). (צד) וב"פ רבינו בחיבורו (סס). [אך לא הביא שם הדוגמא דלהלן בסמוך 'השוואת המקומות שיש בהם גבשושיות ובנין הגשרים']. (צה) בד"ו [במקום 'המקומות שיש בהם גבשושיות']: הדרכים המקולקלים. (צז) ורבינו בפירושו (שקלס פ"א מ"ה) הביא את הירושלמי (סס ונאן' רש' מילמן) דפירשו מהו 'צרכי הרבים' [שעושין אותם לכתחילה כבר בט"ו באדר כדתנן התם]: דנין דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות, פודין ערכין וחרמין והקדשות, משקין מי סוטה, שורפין את הפרה, רוצעין עבד עברי, מטהרין את המצורע, פורקין את המנעול מעל גבי המים ואין מחזירין אותו [עכ"ד ע"פ הירושלמי, ומוסיף רבינו לבאר]: כלומר מפקירין בורות המים האצורים לכל בני אדם כדי שישתו מהם בימות החמה, והכונה שכל מה שהיה מן הדברים הללו מעוכב והיו בית דין עסוקים מלפנות אליו, מתחילים להזדרז בו ולהשלימו מחצי חודש אדר. עכ"ל. וב"פ רבינו בחיבורו (הל' שנימא י"ט פ"ו ה"ה). (צז) עי' בהערה על פיהמ"ש (שקלס סס). (צח) בד"ו: חובה.

(פג) [יש מי שהוסיף כאן: בכלי. (אן איו לפנינו נכמא"י)]. ובד"ו [במקום 'להוליד מהן']: להשקות מהם בדלי. [ועי' לעיל. ועי' ב"י (פי' מקלו' נ] ונכמ"מ הל' שנימא י"ט פ"ו ה"ה) מה שדייק מדברי רבינו בפירושו כאן ע"פ ד"ו. ויש לפלפל אם הדיוק אתי שפיר גם לנוסחתנו ע"פ כתה"י. גם בהגהות הב"ח (ד ע"ה אות ב) הועתק פירוש רבינו כאן ע"פ ד"ו. (פד) וב"פ רבינו בחיבורו (הל' שנימא י"ט פ"ו ה"ה). (פה) ועי' הערתנו שם. (פו) מי"ה זו תוקנה בכתה"י. (פז) וב"פ רבינו בפירושו (פאה פ"ג מ"ג ושנא פ"ג מ"ג, ועי' נכמ"מ פ"ו מ"ז). ועי' הערותינו (פאה ושנא סס). בד"ו נוסף: היא שוקת המים. (פה) בגמרא איתא 'מפני שמכשיר אגפיה לזריעה', ופרש"י: כשחופר האמה ומניח העפר שבאמה על שפת האמה, מתקן אגפיה לזריעה, דעביד לה ארעא רכיכא. ע"כ. וכ"כ הר"ן. ורבינו פירשה כדכתב בפירושו. וכתב השפת אמת דכרבינו משמע בירושלמי, ע"ש, אמנם מיהו לשון הגמרא דבשדי לאבראי לא שייך מכשיר אגפיה צ"ע לפירוש רבינו. וי"ל קצת דמאן דעבוד להכשיר מניח העפר סביביו. עכ"ד. (פט) קצת משמע מלשון רבינו דקודם לכן לא היתה מתוקנת כראוי. וכן משמעות רבינו בחיבורו (הל' שנימא י"ט פ"ו ה"ה) שכתב: היתה עמוקה טפח חופר בה עד ששה. עכ"ל. וכ"כ בפרש"י על הרי"ף (ז ע"ה נדפיו) בפי' ב' (והניא' המגיד משנה סס) והנמוק"י (סס). ושאר הראשונים פירשו דהיתה בתחילה של ששה טפחים, ואח"כ נתקלקלה ונסתמה ה' טפחים, ומחזירה לעומקה הנכון. אמנם הפמ"ג (פי' מקלו' א"ל ס"ק ה) נתחבט אם יש דיוק מלשון רבינו לשיטה הנ"ל, ע"ש. ועי' ביאור הגר"א